

Toxické rastliny v našom okolí môžu vyvolávať fytofotodermatitídy

MUDr. Tomáš Sýkora^{1,3}, MUDr. Zuzana Velická, CSc.², prof. MUDr. László Kovács, DrSc., MPH¹

¹2. detská klinika LF UK a DFNSP, Bratislava

²Detská dermatovenerologická klinika LF UK a DFNSP, Bratislava

³Klinika detskej hematológie a onkológie LF UK a DFNSP, Bratislava

Invázne rastliny sú na území Slovenska nepôvodné druhy, ktoré boli dovezené z Ázie alebo z amerického kontinentu najčastejšie ako okrasné alebo medonosné rastliny. Niektoré z nich majú zdravotné riziká ako alergény, kým iné vyvolávajú rôzne toxické poškodenia kože a v spojitosti so slnečným žiarením aj toxické poškodenie s pluzgiernatou reakciou kože v mieste kontaktu v podobe fytofotodermatitídy. V danom článku opisujeme prípad fytofotodermatitídy u 3-ročného chlapca.

Kľúčové slová: fytofotodermatitída, Bolševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*).

Toxic plants in our environment can cause phytophotodermatitis

Invasive plants in Slovakia are non-native species that have been imported from Asia or the Americas mostly as ornamental plants. Some of them have health risks as allergens, while others produce phytophotodermatitis, a toxic skin damage in connection with solar radiation at the site of contact. In this paper we describe a case of phytophotodermatitis, that was observed in a 3 year old boy.

Key words: phytophotodermatitis, giant hogweed (*Heracleum mantegazzianum*).

Pediatr. prax, 2014, 15(5): 216–217

Invázne rastliny sú na území Slovenska nepôvodné druhy, ktoré boli dovezené z Ázie alebo z amerického kontinentu najčastejšie ako okrasné alebo medonosné rastliny. Majú vysoký reprodukčný potenciál, a preto sa začali rýchlo šíriť z parkov a výsadiieb do okolia a obsadzovať nové plochy. Viaceré z týchto druhov v súčasnosti vytvárajú rozsiahle porasty na území Slovenska, najčastejšie popri vodných tokoch, cestách, železničiach, na opustených priestranstvách. V prípade ich masového rozšírenia významne menia charakter biotopov a ohrozujú pôvodné druhy rastlín. Niektoré z nich majú zdravotné riziká ako alergény, kým iné vyvolávajú rôzne toxické poškodenia kože a v spojitosti so slnečným žiarením aj toxické poškodenie s pluzgiernatou reakciou kože v mieste kontaktu v podobe fytofotodermatitídy.

Kazuistika

Takmer 3-ročný eutrofický chlapec bol prijatý na kliniku s jednodňovou anamnézou febrility do 38,5 °C, s triaškou a štetrením pravej dolnej končatiny. Na opuchnutom pravom predkolení sa zjavili početné pluzgiere spôsobujúce nehybnosť kolenného kĺbu a bolesť, kvôli ktorej dieťa odmietalo chodiť. Kožný nález rýchlo progredoval, na pravom predkolení nad tibiou bol prítomný živočervený erytém a edém a pribúdali početné, miestami splyvajúce vezikuly až buly veľkosti 3 – 15 mm so seróznym, neskaleným obsahom (obrázok 1A). Ložisko bolo nepravidelného tvaru s pomerne presným ohraničením.

Obrázok 1. A) Fytofotodermatitída, B) Kožný nález po týždňovej liečbe

Napriek prudkému zápalu na koži bola bolesť mierna. Z anamnézy sa zistilo, že dieťa sa deň pred výsevom hralo v záhrade u susedov, kde majú nepokosenú trávu a nedávno striekali trávnik proti burine. V etiológii sa predpokladala toxická bulózna reakcia na rastliny – fytofotodermatitída, kontaktná reakcia na eventuálne postreky alebo lokálne liečivá s fototoxickým účinkom. Bola indikovaná topická liečba kortikosteroidmi a antibiotikami a celkové ATB krytie. Po niekoľkých dňoch liečby došlo k ústupu ťažkostí pacienta a k zlepšeniu kožného nálezu (obrázok 1B).

Diskusia

V klinickej praxi sa kontaktná dermatitída na rastliny alebo rastlinné produkty vyskytuje často. Je pravdepodobné, že mnohé z týchto reakcií vidia predovšetkým praktickí lekári, na ktorých sa pacienti primárne obrátia. *Toxická kontaktná dermatitída* vzniká chemickou iritáciou kože pri manipulácii s rastlinami, pričom ani nemusí dôjsť k poraneniu kožného povrchu. *Alergická kontaktná dermatitída* môže spôsobiť okamžitú urtikariálnu reakciu alebo oneskorenú kontaktnú dermatitídu.

Obrázok 2. Boľševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*). Zdroj: www.botany.cz

Menej obvyklý prejav je *fytofotodermatitída*, teda *phototoxická kožná reakcia*, pri ktorej je potrebný fotosenzibilizátor a súčasná expozícia UV žiareniu. Ide o špecifické chemické látky (furokumaríny) obsiahnuté v mnohých rastlinách. Pri tejto reakcii dochádza k prudkému zápalu kože s tvorbou pluzgierov (3). Rastliny vyvolávajúce fytofotodermatitídu patria k rodom: rutovité, mrkvovité, morušovité, kapustovité, iskerníkovité a iné. Klinické príznaky fytofotodermatitídy sa objavia približne do 24 hodín. V mieste kontaktu kože s rastlinou vzniká erytém, edém, pluzgier, po odznení zápalu na koži dlhodobo pretrváva hyperpigmentácia. Takáto reakcia môže vzniknúť aj po niektorých liekoch, konzumácii niektorých rastlín, ich plodov alebo výťažkov a následnom ožiarení kože prírodným svetlom. V našich zemepisných šírkach je asi najčastejšou príčinou fytofotodermatitídy Boľševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*) (obrázok 2). Vyskytuje sa najmä na zanedbaných trávnych plochách, v okolí vodných tokov, ale môže sa nájsť aj v parkoch ako okrasná rastlina. Typická je ružica bielych kvetov na niekoľko metrov vysokej stopke s bujnými veľkými listami.

Rastlina sa zaraďuje medzi vôbec najnebezpečnejšie invázne druhy na slovenskom území (platí aj pre územia mnohých ďalších štátov), napríklad podľa českých zákonov je majiteľ pozemku povinný zabrániť šíreniu tejto rastliny, čo sa nie vždy dodržiava. Bol do Európy zavlečený z Kaukazu a príľahlých oblastí ako okrasná rastlina. Pestovať sa prestal v polovici dvadsiateho storočia, ale jeho invázia už v tom čase zasiahla väčšinu Európy. Za centrum invázie možno považovať stred kontinentu a ako s veľmi vážnym problémom sa s ňou stretáva okrem Slovenska aj Česká republika a Nemecko (1, 2).

Zdravotné riziká. Rastlín sa nemožno dotýkať holými rukami, šťava z ich byl a listov obsahuje fototoxické furanokumaríny, ktoré sú v súčinnosti so slnečným UV žiarením porovnateľné s účinkom bojovej chemickej látky yperit. V tme len dráždia kožu, na dennom svetle však spôsobujú ťažké poleptanie a spľuzgiernatenie pokožky.

Prvotný kontakt s rastlinou a jej šťavami je bezbolestný, takže napríklad deti sa s ňou môžu hrať aj niekoľko hodín, aby si vôbec uvedomili, akú škodu si tým spôsobujú. Fototoxické reakcie,

ktoré sú príčinou následných problémov, sa aktivujú po expozícii slnečnému žiareniu, obvykle po 15 minútach osvetlenia. Zápal na koži sa objavuje zvyčajne do 24 hodín v mieste kontaktu, a to v rozsahu, ktorý závisí od množstva rastlinných štiav, ktorými bol človek znečistený, od dĺžky ich pôsobenia na koži a od intenzity slnečného žiarenia, navyše účinok môže zvyšovať aj vlhkosť pokožky.

Postihnuté miesta bývajú bolestivé a ťažko sa hoja, niekedy až jazvami, a dlhodobo pretrváva výrazná pigmentácia kože. Môžu sa objaviť aj dlhodobější následky v podobe zvýšenej fotosenzitivity, teda vyššej citlivosti kože na postihnutých miestach na UV žiarenie (trvajú až niekoľko rokov).

Prvá pomoc. Miesta potriesnené šťavou je nutné okamžite omyť silným dlhotrvajúcim prúdom vody a po opláchnutí na niekoľko dní zabrániť prístupu svetla vhodným prekrytím, aby nedošlo k ďalšej slnečnej expozícii. Ak však vznikne výrazný zápal kože až s bulóznou reakciou, ktorá je porovnateľná s popáleninou II. stupňa, je potrebné dermatologické ošetrenie.

Literatúra

1. Rzymiski P, Klimaszek P, Poniedzialek B, Karczewski J. Health threat associated with Caucasian giant hogweeds: awareness among doctors and general public in Poland. *Cutan Ocul Toxicol.* 2014;18:1–5.
2. Kvalicová E, Stava Z. Dermatitis bullosa phytogenes after contact with *Heracleum Mantegazzianum*. *Cesk Dermatol.* 1962;37:31–34.
3. Baranová Z. Fytodermatitidy. *Dermatológia pre prax.* 2014;8:43–45.

MUDr. Tomáš Sýkora

Klinika detskej hematológie a onkológie
LF UK a DFNSP
Limbová 1, 833 40 Bratislava

